
ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Готовність любити дітей як необхідна складова професіоналізму майбутнього вчителя

ПАНЧЕНКО Г.Д., ПАРАСЮК І.А. (ЗМІСТ 224)

Для сучасного рівня розвитку наукових дисциплін характерним є взаємопроникнення понятійного, методологічного та експериментального апарату дослідження. Зокрема, це прослідковується в науково-педагогічних дослідженнях, які спираються на досягнення психології, фізіології, етики, філософії, соціології та інших галузей наук, предметом яких є феномен людини. Визначаючи серед значущих характеристик опозиції вчителя «милосердя», «розуміння учня», «повага до учня», «альтруїзм», таким чином акцентується увага на сфері нормальних почуттів педагога.

В моралі тісно переплітаються моральні та психологічні елементи духовної діяльності особистості. Аксиоматичним є твердження, що емоційне життя та культура моральних почуттів педагога відображають рівень розвитку його моральної свідомості та є найважливішим засобом виховання. Моральні почуття — це така форма виявлення ставлення людини до предметів та явищ навколишньої дійсності, яка поряд із розумом та волею відповідає потребам та інтересам людини і має для неї особистісне значення. За своєю психологічною природою почуття є стійкими умовно-рефлекторними утвореннями в свідомості людини, які складають основу її ефективно-вольових реакцій у різних ситуаціях. Емоції є формою пролізу почуттів. За своїм соціальним змістом моральні почуття є особистісне об'єктивним ставлення людини до різних сторін суспільного буття.

Практична педагогічна етика обґрунтовує нормативні моральні почуття вчителя, такі як: любов, довіра, співчуття, милосердя, доброзичливість, справедливість, повага до учня, підтримка, оскільки вони є суб'єктивно-психологічним вираженням закономірностей взаємостосунків між людьми.

З точки зору практичної педагогічної етики ідеальний образ вчителя має визнатися однією квазі-якістю, наявність якої дає можливість ідеалізувати всі тілі: вчитель повинен уміти любити дітей і вміти проявляти цю любов у педагогічно доцільних формах.

Любов до дітей — це норма емоцій, яка виражає рівень моральних почуттів вчителя. Любов до дітей — це фундамент виховання, на якому будуються надійні взаємини з дітьми, бо ж вихованість передбачає не формальне знання дитиною правил поведінки, а певний рівень розвитку моральних почуттів. Любов вчить почуттям і почуттю, ставленню через стан власної душі. І в даному випадку вихователь повинен турбуватися перш за все не про те, які якості він хоче розвинути в людини, а про те, як проявити саме в собі дані якості стосовно вихованця. Не зробити його терплячим, доброзичливим, турботливим, а розкрити такі почуття в собі і спрямувати їх на дитину. Таким чином, вихователь стає не просто прикладом для наслідування, а джерелом пробудження серця свого вихованця.

Зрозуміло, чому декларована настанова люблячого ставлення до дітей не набула масової практичної реалізації ні у вітчизняній, ні у зарубіжній педагогіці. Такий рівень взаємин не можливо створити ні тренінгами типу «Нью-ейдж», ні зануренням у глибини підсвідомості, ні іншими психотерапевтичними методами. Майже століття практика використання психоаналізу і порівняння її результатів із загальним рівнем вихованості людей у цих країнах показує, що для педагогіки виховання цей шлях є «тупиковим».

Для створення інформаційно-технологічної основи дослідження цього феномену потребує вирішення проблема подолання неоднозначності у трактуванні поняття «любові до дітей» як почуття чи емоції, професійно значущої якості чи уміння вчителя. З цією метою

пропонуємо застосувати процесуальний підхід до трактування пропонованого поняття, який передбачає можливість розглянути досліджуваний об'єкт на різних етапах одного процесу. Так, «любов до дитини» в контексті педагогічної етики в стадії зародження або переживання розглядаємо як морально-етичне почуття. В стадії сформованості — це якість, носієм якої є вчитель, в стадії розвитку — це готовність, як уміння будувати свою роботу з учнями на основі взаємної поваги, підтримки, співчуття, турботи і т.п. В процесі підготовки майбутнього вчителя нас, безперечно, цікавить його готовність любити дітей.

Зміст поняття "готовність любити дітей" визначився в результаті врахування таких позицій:

– діяльна любов — це перш за все необхідна потреба кожної людини, потреба не отримувати, а її проявляти. Діяльна любов — це стимул духовного розвитку та самовдосконалення людини;

– діяльна любов — це не результат випадку, а результат навчання, в процесі якого працюють всі сфери особистості: пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, вольова, морально-етична та інші;

– діяльна любов — це стан розуму: навчити майбутнього вчителя розуміти, переживати, відчувати, проявляти смак любові до учня і цю основну професійну рису закріпити в інтелектуальній сфері у формі моделі професійного мислення, бо саме мислительські операції складають орієнтаційну основу будь-якої педагогічної дії та діяльності в цілому;

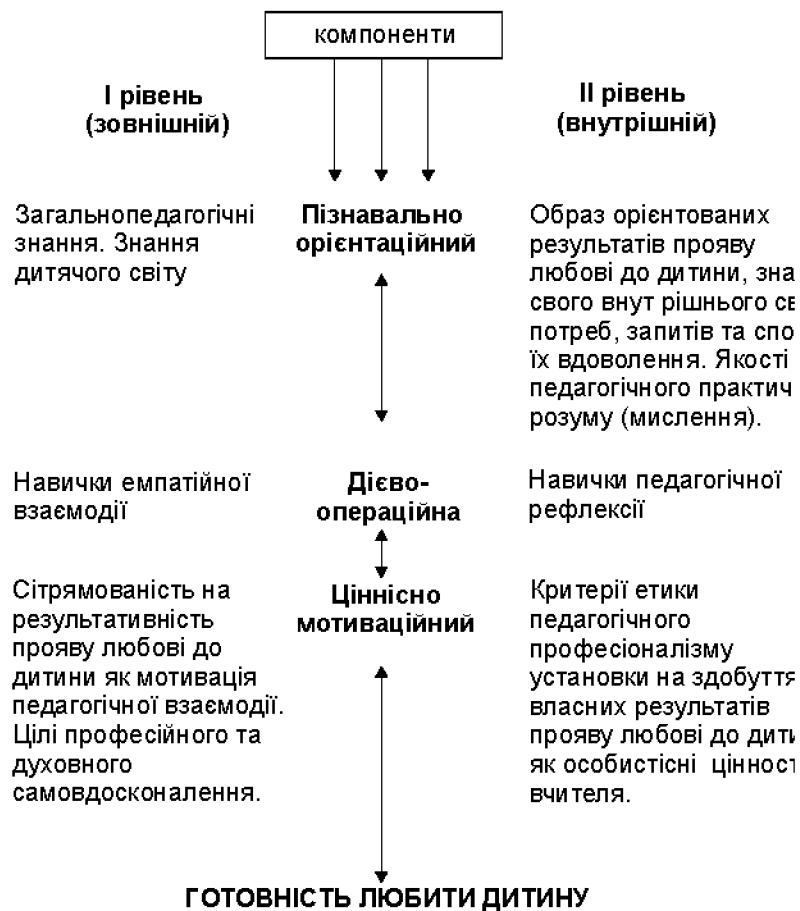
– на відміну від звичайного прояву емпатії, готовність вчителя любити дітей в дії, на наш погляд, має передбачати результативність взаємодії з вихованцем, до того ж результативність взаємну. По-перше, вихователь має бути переконаним в тому, що його любов до дитини має стимулювати появу певних новоутворень у чуттєво-емоційній, інтелектуальній, вольовій та морально-етичній сферах учня.

Якщо вчитель любить дітей, то він готовий виконати свою основну професійну місію: навчаючи, розвивати дитину, уміло констатуючи рівень її можливостей та плануючи індивідуальні перспективи розвитку учня. Результативність такої взаємодії є основним показником наявності любові до дітей. Саме проявлення діяльної любові передбачає в першу чергу мати не лише образ, а й конкретний результат в собі, для себе. Адже тільки почуття виховують почуття, душа формує душу. І, як вже зазначалось вище, вчитель не тільки планує чи бажає виховати певну якість у свого вихованця. Він при педагогічній взаємодії з учнем за законами діяльної любові передбачає сформованість цієї якості у самого вихованця як результат готовності любити дітей. Орієнтація на таку взаємну результативність стосунків, побудованих на ідеях співробітництва, є основна і відмінна риса, професійної готовності любити дітей від феномену педагогічної емпатії чи інших видів готовності вчителя до успішного виконання професійної діяльності;

– процес формування установки вчителя на результативність прояву діяльної любові при педагогічній взаємодії з учнем обслуговується механізмами рефлексії.

Отже, на основі результатів вивченої філософської, психолого-педагогічної літератури приходимо до висновку, що «готовність вчителя любити дитину» — це не вроджена якість, а прижиттєве соціально-психологічне утворення, певний психічний стан особистості педагога, який є результатом розвитку його інтелектуально-пізнавальної, морально-етичної, ціннісно-етичної, цілево-мотиваційної, вольової сфер і до того ж зафіксований у специфічній моделі професійного мислення як установка, що проявляється в емпатійній взаємодії вчителя та учнів, обслуговуючи механізми рефлексії та забезпечуючи взаємну результативність при вирішенні педагогічних завдань в реальних ситуаціях спілкування.

Схематично компонентний склад поняття описує така модель:

Модель поняття «готовність любити дитину»(рис.1)

Функцією пізнавально-орієнтаційного компоненту є створення теоретичної основи для розвитку готовності майбутнього вчителя любити дітей, тобто необхідних знань про особливості дитячого світу як основного матеріалу, з яким має справу вчитель у своїй професійній діяльності. Індикатором існування цього компоненту в системі готовності майстерно виконувати свого педагогічну місію є достатній рівень знань про очікувані результати педагогічної взаємодії з учнем та сформованість певних якостей професійно спрямованого мислення для розуміння шляхів досягнення цих результатів і закріплення значущих для професіоналізму вчителя установок.

Функцією дієво-операційного компоненту є реальна зміна існуючого або поява нового в результаті емпатійного впливу вчителя на учня, апробування майбутнім вчителем тих механізмів, що спричиняють певні новоутворення в особистості і вчителя, і виховання морально-духовного характеру, які здійснюються в процесі педагогічної взаємодії. Реально така функція проявляється у виборі ролей та їх аналіз під час навчальної тренінгової діяльності студентів і вправління стилю поведінки в практичній взаємодії з учнем, а також в ситуаціях планування організації їх навчальної діяльності та в роботі над змістом використовуваного матеріалу, в реалізації задумів та аналізі проведеної навчальної діяльності.

Функцією ціннісно-мотиваційного компоненту є визначення та фіксація діючих установок гуманного ставлення вчителя до учня.

Індикатором даного компонента готовності вчителя любити дитину є вибірковість при вирішенні сформованих завдань (вибирає для вирішення способи, якими здобувається двояка результативність в процесі взаємодії вчителя та учнів чи лише вибір способів процесу взаємодії), врівноваженість (єдиний стиль поведінки як з «легкими» так і з «важкими» дітьми), співпереживання (емпатія), любов до кожного учня.

Передбачаємо, що розвиток ціннісно-мотиваційного компонента в цілому буде

найскладнішим і найдовготривалішим процесом.

В описі складових моделі поняття «готовність любити дітей» виділяється елемент, який включається в кожний умовно визначений компонент і є системоутворюючим. Це формування установки на результат проявлення готовності любити дітей, до того ж результат двоякий. В цій моделі готовності любити дітей такий елемент присутній у пізнавально-орієнтаційному компоненті як знання про обов'язкову результативність прояву любові до дитини. В дієво-операційному — це установка на результативність взаємодії з вихованцем і включає навички педагогічної рефлексії. У ціннісно-мотиваційному — це установка на результати прояву любові до дитини, як духовний здобуток, моральні почуття та емоції — як результат прояву любові до учня та, з іншого боку, як мотиви конкретних дій вчителя.

Тетяна НАЗАРЕНКО (ЗМІСТ 224)

Педагогічний процес навчання географії як особлива форма пізнання

Сучасні вимоги до загальноосвітньої середньої школи поставили перед освітніми закладами проблему формування особистості на основі наукового змісту навчання. Навчання і виховання потрібно організовувати так, щоб вони відповідали задачам суспільства і враховували індивідуальні особливості розвитку особистості.

Щоб правильно направляти і керувати навчанням школярів, вчитель повинен цілеспрямовано виробити у них власні міркування і погляди на життя, враховуючи вже існуючі в суспільстві моральні норми та правила, а також властиві характерні особливості індивіда. Тому вчителю необхідно мати суттєву уяву про педагогічний процес.

Навчання географії — складний процес, для якого характерні двобічні взаємовідносини між вчителем і учнем. У процесі засвоєння знань вчитель повинен керувати педагогічним процесом, в якому учень приймає активну участь в оволодінні навчальним матеріалом. При цьому він засвоює певні географічні знання і погляди, розвиває свої здібності і вміння. Але педагогічний процес повинен складатися з протиріч між вимогами вчителя з одного боку і можливостями і бажанням учнів, з іншого. Таке постійне протиріччя між вчителем і учнем вирішується шляхом активної практичної і розумової діяльності школярів і веде до кількісного і якісного зростання їх знань, умінь і навичок, що в кінцевому результаті підвищує їх освітній рівень.

На сучасному етапі потрібно покласти в основу методичної роботи з учнями систематичне ускладнення завдань, їх правильне дозування і вміння визначити вимоги до можливостей учнів.

Процес навчання — це не просто передача елементів знань, а в більшій мірі планомірна організація свідомого проникнення учнем у процес оволодіння предметами, тобто в осмислення суті законів розвитку природи і людського суспільства. Особливо це стосується понять. Так, під час оволодіння школярами будь-якою науковою дисципліною, необхідно спиратися на засвоєння специфічного для неї понятійного апарату, який складає основу знань даного предмету.

При засвоєнні понять в свідомості учня постійно виникають протиріччя між старими тобто не повними знаннями і новими знаннями, які виникають у процесі подальшого навчання на більш високому рівні. Виникають протиріччя і між рівнем здібностей і умінь і новими вимогами, в особливості при застосуванні знань. Керівне значення отримують такі операції логічного мислення, як аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, а також використання географічного матеріала на практиці.

У процесі систематизації засвоєних понять, теж виникають протиріччя, бо кожний учень суб'єктивно поєднує нові знання зі своїм попереднім досвідом, який не завжди узгоджується з об'єктивною системою понять. Проте потрібно досягти узгодженості понять і їх обмеженості різноманітними шляхами, так як вихідною точкою навчання сучасна педагогіка вважає предмет дії. В процесі залучення цих дій і їх трансформації в духовні акти (осмислення змісту